

laethanta aonaigh. Ach tá sé sin imithe, ní mórán a dhíolann muid de anois chor ar bith.

Meta: Ar i gceaiigeanna a thagadh an pórtar i gcónaí?

Kit: Bhíodh buidéil freisin ann ach bhíodh sé ag teacht sna barraillí freisin. Ní raibh aon bharrailí anseo nuair a tháinig mise anseo. Ní raibh ann ach buidéil ach fuair mé isteach na barraillí agus na piontaí, ara bhí said *delighted* leis na piontaí, bhí said níos deise agus níos saoire ná na buidéil.

Meta: Abair laethanta aonaigh, an dtagadh na mná isteach?

Kit: Corr bhean, beirt bhan, go ndéana Dia Grásta orthu, tá said caillte anois, ní inseoidh mé dhuit cé iad fhéin - bhíodh hall beag taobh thiar agus thagadh said isteach ansin. Bhíodh seálanna ar na creatúir, d'iarradh siad ar na fir leathghloine a thabhairt amach acu. Chuireadh said an leath-ghloine isteach faoin seál ar fhaitíos go bhfeicfeadh aon duine iad.

Meta: Ach ní théadh aon bhean ag an gcuntar ag iarraidh deoch?

Kit: No, no, ní fheicfeá aon bhean istigh sa mbeár ach bean tincéara, agus nach ndeirim go minic leis na boys, an t-aon bhean a d'fheicinn ag ól pionta an t-am sin ná bean tincéara. Ach ní óladh aon bhean eile deoch, b'fhéidir go n-ólfadh said *gin and tonic*, fuisce nó rud éicint mar sin, ní óladh said piontaí chor ar bith.

Meta: An cuimhneadh leat cén uair ar thosaigh na mná ag teacht isteach sa bpúb i dtosach?

Kit: Sna seachtóidí, *early seventies* nuair a thosaigh an Poitín Stil

agus Tigh Darby thiar, sin é an t-am ar thosaigh na mná ag teacht isteach, nuair a thosaigh ceol sna pubanna.

Meta: An mbíodh bannaí agus grúpaí ceoil anseo agat fhéin?

Kit: *Never, never*, ní raibh aon bhanna ceoil ariamh againn. Ní raibh aon cheol ach dá mbeadh aon duine ag iarraidh cairdín a chasadh, thabharfaí cead dó. Mar feictear dom fhéin go raibh sé i bhfad níos nádúraí. Ach tá an nádúr imithe ar fad ó thosaigh an *organised sing-song*. Laethanta aonaigh nuair a chloiseadh said an ceol, léimeadh said suas ag damhsa, is bhíodh said ag casadh amhrán is chuile shórt mar sin, bhíodh sé sin an-deas. *But I think organised sing-song has ruined everything.*

Meta: Ar chuir tú méid ar an áit?

Kit: Chuir mé, áitín an-bheag a bhí ann nuair a tháinig mé anseo i dtosach. Dhá mbeadh dhá scór istigh sa mbeár, bheadh sé lán. Rinne mé an *lounge* i 1963 mar bhí an siopa istigh sa mbeár. Ansin anuraidh dhúin mé an siopa mar ní raibh tada dhá dhéanamh ann agus rinne muid *lounge* ina áit.

Meta: Cén t-údar é sin?

Kit: Tá daoine ag dul isteach Gaillimh ag siopadóireacht. Tá said ag dul isteach as an gCeathrú Rua, as Leitir Móir is Leitir Mealláin. Nach bhfuil said ag dul isteach as Rosmuc is as Carna, sin é an áit a bhfuil muintir Chonamara ag déanamh a gcuid siopadóireachta.

Meta: Cén t-athrú a fheiceann tú ar chúrsaí oibre?

Kit: Ó tá sé *mighty*, nuair a tháinig an tÚdarás go Conamara, sin é rinne Conamara. Go dtí go dtáinig

an tÚdarás bhíodh cúigear nó seisear amuigh ansin ag an gcoirnéal chuile Dé hAoine agus *suitcases* acu ag dul go Sasana, siar as an gCeathrú Rua, Leitir Mealláin agus Leitir Móir agus chuile áit, ach nuair a tháinig an tÚdarás *thanks be to God* d'athraigh rudaí. Sé an rud is fearr a tháinig Conamara ariamh, thosaigh na factories. Bhí an Raidió go maith é fhéin agus TG4. Tá thart ar dhá chéad go leath ag obair ansin agus is iontach an rud é sin. Níl aon chall d'aon duine dul go Sasana mura dtograíonn sé fhéin é mar tá neart oibre sa mbaile, is breá an rud é.

Meta: An mbíodh aon am saor agat, an dtéadh tú ar laethanta saoire?

Kit: Bhíodh ach ní raibh mé ar saoire anois le cúpla bliain. Bhí mé i Hongkong agus bhí mé i Meiriceá trí huair. Bhí mé i Portugal agus sa Spáinn cúpla uair. Bhí mé i Sasana go minic agus *touráil* mé thimpeall na hÉireann go minic agus bhain mé an-sásamh as.

Meta: Chonaic muid sna páipéir ag tús na bliana go bhfuil tú ag díol na háite.

Kit: Tá Peter dhá dhíol, ní mise agus ní thabharfainn milleán dhó, tá na huairéanta an-fhada, tá sé an-demanding, ní hionann is fadó. Caithfidh tú a bheith ann an t-am ar fad. So mura bhfaighidh muid an t-airgead atá muid a iarraidh ní dhíolfaidh muid é.

Meta: Má dhíolann sibh an áit cá mbeidh tú ag tabhairt d'aghaidh?

Kit: Tá dhá theach déanta ansin thoir againn. Níl sé i gceist agam an áit a fhágáil fós ar chaoi ar bith.

Na Súilleabhánaigh as Uachtar Ard

Gaillimh V Sligeach 1945: Dinny Sullivan (cromtha mar ba ghnách leis) ag teacht amach leis an liathróid agus a dheartháir Tom (dara himreoir ó chlé) ag coinneáil súil ghéar air.

le Séamas Ó Cualáin

Tá a fhios ag an saol Fódach faoi "Bhliain na bhFrancach" agus tráchtar go minic i gConamara ar "Bhliain an Bhrosna" ach tá bliain eile fós nár cheart do Ghaeil na Gaillimhe ligean i ndearmad choíche agus sin í an bhliain 1945

ar a nglaoimse go caoin ceansa "Bliain na Súilleabhánach".

Fanann an bhliain seo gan chlaohlú i mo intinn go fóill agus, go gcuirtear na seacht sluaiste orm, cuimhneoidh mé ar éachtaí Thomáis is Dinny Uí Shúilleabháin, an bheirt

deartháireacha dhocheansaithe ó Uachtar Ard na Gaillimhe.

Nuair is léir dúinn gur thosaigh Dinny ag imirt i 1933, go ndearna sé gaisce lena chontae i mórán gach cluiche ó shin i leith, chomh maith le Craobhacha na hÉireann a bhuachan i 1934 agus i

1938, caithfear a admháil go mba fhear as an gcoitiantacht é.

Bhí Tom is Dinny agus beirt deartháireacha eile - Charlie agus Eddie - mar chnámh droma na foirne a ghnóthaigh craobh shinsear an chontae do Uachtar Ard i 1938. Ba í seo an chéad uair a bhuaigh foireann taobh thiar den Choirib craobh shinsear an chontae.

Láncúlai Láir

I Samhradh na bliana 1945 i gcluiche leathcheannais Chonnacht in aghaidh Shligigh ar pháirc Naomh Comáin i Ros Comáin thug Dinny taispeántas uaidh mar láncúlai láir (ar chlé ba ghnách leis imirt) nach bhfacthas a leithéid riamh.

Chosain sé go calma cróga agus ba chuma an liathróid ag teacht chuige san aer nó ar an talamh d'aimsigh sé í le díocas lena lámha daingne dochta doscaoilte agus ghread amach í le brí agus le fuinneamh. Tabhair speach ar chic an tSúilleabhánaigh!

Ba ardú meanman a chuid imeartha do na báireoirí eile agus, le cuidiú Tom i lár páirce, fuair said an lámh in uachtar ar Shligeach. Ná ceap, a léitheoir, go raibh drochfhoireann ag Sligeach na blianta sin - ní raibh go deimhin óir ag imirt dóibh i measc togha imreoirí eile bhí an cúlaí cumasach Tom Dunleavy agus Colm McDyer as Tír Chonaill.

I bPáirc Naomh Comáin i mí Iúil casadh Gaillimh is Maigh Eo ar a chéile i gcluiche ceannais Chonnacht agus fearadh comhrac

Chosain sé go calma cróga agus ba chuma an liathróid ag teacht chuige san aer nó ar an talamh d'aimsigh sé í le díocas lena lámha daingne dochta doscaoilte agus ghread amach í le brí agus le fuinneamh.

dána dásachtach sular éirigh le Gaillimh.

Bhí Dinny is Tom Sullivan i mbuaic a maiteasa arís agus tharraing said meas is urraim orthu féin is ar a gcontae.

Ach níor mhiste a lua gurbh é Seánín Ó Droighneáin as na Forbacha a thug an criogbhuille do Mhaigh Eo le scór deiridh an chluiche. Shleamhnaigh sé isteach ar chúl Richie Winters as Maigh Eo nuair a chonaic sé an liathróid ag teacht isteach go hard. Léim an Maigheoch ach chin air breith ar an liathróid. Rug an Droighneánach uirthi, thug leis í de ruathar aonair agus chuir i gcúl na heangaí í.

An Súilleabhánach ina shea.

Ar aghaidh le Gaillimh ansin go ndeachaigh said i ngleic le

Corcaigh i gcluiche leathcheannais na hÉireann i bPáirc an Chrócaigh. Mura n-imreodh Tom Sullivan ach an cluiche dochreidte seo bheadh a ainm in airde ní amháin i nGaillimh ach ar fud Chríocha Fáil go Lá Philip a' Chleite.

Chuir sé an clár binne ar a ré peile le mórghaisce an lae úd agus is dóigh nár imir aon pheileadóir riamh chomh danartha díograiseach dúthrachtach agus mar d'imir an Súilleabhánach. Ní raibh fear a chloíte ar an bhfaiche agus ghabh sé trína Corcaigh mar rachadh seabhac trí mhionéanlaith. Ach ainneoin a dhíchill ní raibh i ndán dó féin is dá chontae ach díomua catha sa deireadh leis an scór 2-12 i gcoinne 2-8.

Séard a deir Frankie Byrne, sárpheileadóir na Mí, liom taréis an chluiche: "It was Tom Sullivan v Cork!". Níor bheag sin mar mholadh. Bhí seo le rá ag rí-imreoir Mhaigh Eo, Liam Hastings, go ndéana Dia trócaire air: "I 1945, déarfainn gan amhras ar bith gurbh é Tom Sullivan an peileadóir ab fhearr sa tír."

Cluichí nach ligfear i ndearmad

Shleamhnaigh na blianta thart agus i 1948 bhí Gaillimh is Maigh Eo ag iomaíocht lena chéile arís i gcomhair Chraobh Chonnacht agus taréis dhá chluiche chomh beo bríomhar is a imríodh riamh i Ros Comáin nó ar aon fhaiche eile, bhí an scéal gan réiteach fós agus b'éigean am breise a imirt an dara lá.

Beidh cur síos agus trácht go héag ar éachtaí Thomáis Uí Shúilleabháin sa dá chluiche.

Foireann Peile Shinsear Uachtair Aird 1936: Líne ar chúl ó chlé: Martin Noone, "Dev" Sweeney (traenálaí), Mick Lydon, Mick Mc Donagh, John Lydon,, Edward Sullivan, John Conneely, Seán Ó Domhnalláin(réiteoir). Líne láir ó chlé: Tom Sullivan(151/2 bliain ag an am), Paddy Joe Gibney, Pat Gibbons(captaen), Martin O Toole, Charlie Sullivan. Líne Tosaigh(ina suí): Jim Morrison(cúl báire), Henry O Halloran, Paddy Geraghty, Paddy Moloney.

Ní raibh gníomh dá mhéad ná beart dá dhéine nach raibh ina riocht a dhéanamh agus níor shéan sé an chontúirt tráth ar bith. Gan aon áibhéil ba iad Tom i dteannta Fr Brendan Haniffy agus Pat Ryan as Béal Átha na Sluaighe curaidh na himeartha.

Is fiú cuntas "Green Flag" i "Scéala Éireann" an lá i ndiaidh an chéad chluiche a athinsint: "When Tom Sullivan sent over the equalising point from a free, it was the just reward of a great fight back. It was fitting that the honour of assuring another day for Galway should have fallen to Sullivan for his was the giant effort of the day, a tireless display that got only the support it deserved when all seemed lost."

Sa chluiche athimeartha bhí an

Bhí seo le rá ag rí-imreoir Mhaigh Eo, Liam Hastings, go ndéana Dia trócaire air: "I 1945, déarfainn gan amhras ar bith gurbh é Tom Sullivan an peileadóir ab fhearr sa tír."

Súilleabhánach i mbarr a mhaitheasa arís agus go séalfaidh an t-anam asam meabhróidh mé i m'aigne an cúl a fuair sé ó chic éirice san am breise.

Ar an drochuair bhí thiar ar Ghaillimh, agus seans deireanach fhear Uachtair Aird Craobh na hÉireann a ghnóthú, imithe le sruth. Nárbh é an trua é!

Chuir sé duifean croí ar Chlanna Gael i gcéin is i gcóngar nuair a bhásaigh Tom I Nua Eabhrac Mheiriceá ar 17 Nollaig, 1979. Go dtuga Dia suaimhneas síoraí na bhFlaitheas dá anam agus d'anamacha a dheartháireacha Dinny, Charlie is Edward.

Is buaine bladh ná saol!